

PUHEENVUORO TYTTÖJEN OIKEUKSIEN PUOLESTA

Kaiju Harinen

Ujuni Ahmed & Elina Hirvonen (2022) *Tyttöille, jotka ajattelevat olevansa yksin*. WSOY, Helsinki. 226 s.

Suomessa on THL:n arvion mukaan noin 10 000 silpomisen kokenutta tyttöä ja naista. Ujuni Ahmed on yksi heistä. *Tyttöille, jotka ajattelevat olevansa yksin* on omaelämäkerrallinen kertomus Itä-Helsingissä kasvaneesta maahanmuuttajataustaisesta työstä. Elina Hirvosen kirjoittama, Ahmedin kertomuksiin pohjautuva puheenvuoro tekee näkyväksi vähemmistöryhmien edustajiin kohdistuvia ihmisoikeusrikkomuksia, kuten tyttöjen silpomisen. Ahmed puhuttelee lukijoitaan suoraan ja avoimesti kertoen tarinansa somalivähemmistön edustajana Suomessa: ”Kerron tarinani sinulle, joka ajattelet olevasi surujesi, häpeäsi tai ulkopuolisuutesi kanssa yksin. Haluan ylittää kertomisen tuottaman häpeän, koska

kyse ei ole minusta vaan meistä.” (s. 13.) Kertoja nimeää kohdeyleisönsä suorasanaisesti: puheenvuoro on kohdistettu muille suomalaisille vähemmistöryhmien edustajille.

Ansioitunut kirjailija ja dokumentaristi Hirvonen on rakentanut Ahmedin tarinasta teoksen, joka liikkuu esseen, feministisen pamfletin ja kaunokirjallisuuden kerronnan keinoja soveltavan tietokirjan rajamailla. Tietokirjallisuuden tutkimuksen termin teosta voi kutsua ”tarinalliseksi tietokirjaksi”. Tällöin hyödynnetään kirjoittajan omakohtaisia kokemuksia ja tietämystä ja liitetään ne osaksi tiedon tuottamista. (Ks. Hiidenmaa 2020.) Tieto – Ahmedin ja Hirvosen teoksen kohdalla erityisesti somalitaustaisiin tyttöihin kohdistuva kunniaväkivalta ja silpominen – linkittyy tyttöjen ihmisoikeuksien edistämisen lisäksi myös konkreettiseen vaikutus- ja valistustyöhön. Silvottavaksi tyttönsä lähettävät vanhemmat eivät välttämättä tiedä syyllystvänsä rikokseen: ”Aloimme kampanjoida sen puolesta, että tyttöjen sukuelinten silpominen kielletään erillisellä lainsäädännöllä, ei vain osana pahoinpitelyn kieltävää lakia. Tämä oli tärkeää, koska tyttöjänsä silvottavaksi lähettävät ihmiset eivät ymmärrä tekevänsä rikoksen.” (s. 145.)

Omalla esimerkillään Ahmed havainnollistaa, mitä häpeä ja kotoa opetettu kunnioitus vanhempia ihmisiä kohtaan voivat onnistua piilottamaan. Siksi hän haluaa puhua tyttöihin ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta avoimesti, sillä ”[v]ain sitä, mitä on näkyvillä, on mahdollista muuttaa” (s. 136). Ahmedin teko on rohkea ja symbolisesti merkittävä: se rikoo väkivaltaa ympäröivän hiljaisuuden kulttuurin. Kriittistä pedagogiikkaa ja dialogista kasvatusta kehittänyt Paolo Freire (2005) on luonut ”hiljaisuuden kulttuurin” käsitteen. Termi viittaa syrjittyihin ihmisryhmiin, jotka on poissuljettu yhteiskunnan rakenteista. Heillä ei toisin sanoen ole vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnassa, jossa he elävät. Vaikka Freiren (1921–1997) yhteiskuntakriittiset ajatukset liittyvät Latinalaisen Amerikan kontekstiin ja *Sorrettujen pedagogiikka* ilmestyi ensimmäisen kerran jo 1970-luvun alussa, voi Freiren ajatuksia soveltaa myös Ahmedin hiljaisuuden kulttuurin murtamiseen. Ahmed antaa hiljaisuudelle oman äänensä ja saa sitä kautta sorrettujen vaiennetut äänet kertomaan heihin kohdistuvista ihmisoikeusrikkomuk-

sista. Samalla hän sitoutuu taistelemaan oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta Freiren (2005, 50) keskeisten ajatusten mukaisesti: ”Sorretut voivat ylittää heitä kahlitsevan vastakkainasettelun [sorrettujen ja sortajien välillä] vain, jos tämän ymmärtäminen johdattaa heidät taisteluun itsensä vapauttamiseksi.” Ahmed on palkittu ihmisoi-keusvaikuttaja, ja puheenvuorollaan hän tuo vähemmistöryhmien syrjinnän esiin suomalaisessa yhteiskunnassa. Teos on myös tärkeä kontribuutio suomalaiseen feministiseen keskusteluun, sillä se ottaa kantaa Suomessa esiintyvään intersektionaaliseen syrjintään, jossa sukupuoli (tyttöys), ei-valkoiseksi rodullistettu ihonväri ja uskonto (islam) risteävät. Suomalaiseen yhteiskuntaan sijoittuvaa feminististä tutkimusta näistä risteävistä syrjinnän perusteista on ainakin toistaiseksi tarjolla vain vähän, eikä niitä välttämättä osata ottaa suomalaisessa feministisessä tutkimuksessa huomioon. Siksi teos on tervetullut lisä suomalaisen omaelämäkerralliseen feministiseen tiedontuottamiseen.

Ahmedin tarina lähtee yksityiskohdista ja laajenee yksityisestä yleiseen. Hän kertoo siitä, mikä on hänen maailmassaan tavallista mutta valtaväestölle vierasta. Heti teoksen prologissa hän kertoo omakohtaisen esimerkin kiharista ja muotiin taipumattomista hiuksistaan ja niihin liittyvästä häpeästä sekä opettajasta, joka ei puutu hiuksista pilkkaamiseen. Ahmed kuvaa somalitaustaisten islaminuskosten tyttöjen kotitöiden ja koraanikoulun täyttämää elämää sekä huiviin ja hameeseen pukeutumiseen painostavaa lähipiiriä. Hän kertoo yksityiskohtaisesti myös kunniaväkivallasta ja ”hatkoista” eli kotoa karkaamisesta. Hän antaa avartavan esimerkin yksityiskohtien merkityksestä, joka alkaa kulmakarvoista ja päättyy avioliiton mahdollisuuden katoamiseen somalitaustaisen miehen kanssa: ”Kun olemme naimisissa, et enää voi nyppiä kulmakarvojasi”, hän sanoi. ”Miksi?” ”Se on kielletty. Kun olemme perhe, päätämme sellaisista asioista yhdessä.” ”Sellaisista asioista kuin minun kulmakarvani?” ”Niin.”” (s. 126.)

Puheenvuorossa on paljon toistoa, ja se on kirjoitettu löyhästi Ahmedin elämäkerran ympärille. Ajoittain tekstin juonirakenne on hajanainen, mutta se onnistuu vyöryttämään lukijoiden silmiä

eteen kaoottisen todellisuuden, jossa ainoana pako- paikkana Ahmedille ja hänen ystävilleen toimii Tyttöjen Talo. Sen jälkeen, kun tämä paljastuu tyttöjen vanhemmille, Ahmed ja muut somalitaustaiset tytöt joutuvat käymään siellä salaa. (s. 124.) Ahmedille ja muille kotoa karkaaville tytöille raiskaamiselta sekä muulta väkivallalta välttymisen strategiat ovat arkipäivää. Kerran Ahmed osoittaa puheenvuoronsa suoraan juuri heille: ”Sinulle, joka olet hatkoissa nyt, ja sinulle, joka mietit lähtemistä tai häpeät sitä, että olet lähtenyt, haluan sanoa tämän: se ei ole sinun syysi. Ei ole sinun vikasi, jos sinulla on kotona niin paha olla, että olet joutunut lähtemään.” (s. 106.) Ahmed toteaa, että syy on todennäköisimmin tyttöjä ympäröivissä aikuisissa, jotka ovat epäonnistuneet näiden tyttöjen turvallisen kasvuympäristön takaamisessa (s. 106–107).

HUOMIO VALKOISET FEMINISTIT!

Ahmed ei kohdista puheenvuoroaan ainoastaan vähemmistöryhmien edustajille vaan puhuttelee myös suomalaisen valtaväestön edustajia, muun muassa niin kutsuttuja ”valkoisia feministejä”. Näiltä vähemmistöyhteisöihin kuuluvat tytöt tai naiset eivät Ahmedin mukaan (s. 181) useinkaan saa tarvitsemaansa tukea. Termi ”valkoiset feministit” viittaa sosiologi Alison Phippsin (2022, 14) mukaan sellaiseen valtavirran feminismiin, jossa ei-valkoisiksi rodullistettujen naisten ajatukset ja haasteet sivuutetaan. Phippsin (2022, 15) valtavirtafeminismin kriittinen analyysi pohjautuu intersektionaalisuuteen eli monimutkaisten sosiaalisten valtasuhteiden ja eri syrjintäperusteiden, kuten rasmin, sosioekonomisen aseman ja seksismin, risteämiseen ja yhdistymiseen. (Ks. esim. Collins & Bilge 2020; Crenshaw 1991.)

Ahmedin ja Hirvosen teoksesta valkoisen feminismin määritelmä puuttuu, mikä tekee kritiikin kohteesta epätarkan, vaikka se tulee implisiittisesti selväksi. Teoksessa ei myöskään väitetä, että kaikki valkoiset feministit olisivat sokeita omille etuoikeuksilleen. Ahmedin puheenvuoron keskiössä on somalitaustainen nuori nainen, joka puhuu vähemmistöyhteisön poljetuista ihmisoi-keuksista, ei suomalaisista valtavirtafeministeistä. Ahmed toi-

voovalkoisiltafeministeiltä ja muilta valtaväestön edustajilta solidaarisuutta ja tukea vähemmistöryhmien edustajille:

Yhteisöjen sisältä tulevat, haitallisia rakenteita kritisoivat äänet tarvitsevat julkisessa keskustelussa vahvistusta ja tukea. -- Olisi solidaarisuutta ja lojaalisuutta, että ihmiset, jotka voivat puhua vapaasti, nostaisivat esiin esimerkiksi sen, miksi vähemmistöyhteisöjen naisten ääni kuuluu yhteiskunnassa niin vähän. (s. 186–187.)

Ahmed toivoisi konkreettisempia tekoja valkoisilta feministeiltä silloin kun keskustellaan tyttöjen silpomisesta ja kunniaväkivallasta Suomessa. Valkoiset feministit pyrkivät ehkä olemaan sensitiivisiä kokemuksille, jotka ovat todennäköisesti heille itselleen tuntemattomia ja kunnioittamaan näin intersektionaalisia eroja. Tämä voi kuitenkin johtaa Ahmedin kritisoimaan sensitiivisyyteen, josta Ahmed ei pidä yhtään sen enempää kuin suvaitsevaisuudesta. Ahmedin mukaan (s. 179) molempia s-kirjaimella alkavia sanoja (sensitiivisyys ja suvaitsevaisuus) käytetään suomalaisessa yhteiskuntakeskustelussa vain tummien ihmisten kohdalla, mikä on poissulkevaa ja epätasa-arvoista. Ahmed esittääkin provoivon kysymyksen (s. 181): ”Mitä tapahtuisi, jos silpomisena, pakkoavioliittojen tai kunniaväkivallan uhrin olisivat pääsääntöisesti valkoisia? Olisivatko monet valkoiset feministit edelleen sitä mieltä, että edellä mainituista väkivallan muodoista pitää keskustella sensitiivisesti?” Juuri se on Ahmedin mukaan (s. 179) yksi väkivallan uhrin vaientamisen tapa. Ristiriita on kiistaton, sillä:

Samat ihmiset sanovat, että valkoisiin naisiin kohdistuvista väkivallan muodoista on puhuttava jyrkästi. Patriarkaatti pitää romuttaa. Raiskauksista ja seksuaalisesta häirinnästä on puhuttava suoraan. Kuukautisista on puhuttava suoraan. Niin onkin. Mutta miksi silpomisesta, kaikkein rajuimmasta väkivallan muodosta, on puhuttava sensitiivisesti? (s. 179–180.)

Ahmedin peräänkuuluttama solidaarisuus vaatii taitoa asettua sorrettujen asemaan. Freiren (2005, 50) mukaan se on radikaali asenne. Freire (emt., 51) toteaa myös, että ”[t]odellinen solidaarisuus löytyy vain -- rakkauden tekojen moninaisuudesta, eksistentiaalisuudesta ja *praksiksesta*. On farssi väittää, että yksilöt ovat vapaita, jos ei ryhdy mihinkään konkreettiseen tehdäkseen väitteen todeksi.” Vaikka Freire viittaa edellä sorrettujen ja sortajien väliseen dialektiikkaan, voi ajatusta soveltaa myös valkoisiin feministeihin ja silpomisen ja muiden ihmisoikeusrikkomusten vastustamiseen keskittyviin ihmisoikeusaktivisteihin. Mutta mitä muuta konkreettista valtaväestön edustajat sitten voivat tehdä auttaakseen vähemmistöryhmien olosuhteiden parantumista kuin puhua vähemmistöjen ihmisoikeusloukkauksista?

Yksi praksiksen muoto on *liittolaisuus*, jolla tarkoitetaan tukea syrjintää tai rasismia kokeville ihmiselle tai ihmisryhmälle, mihin myös Ahmed vetoaa. Hyvä liittolainen on sitoutunut toimimaan syrjintää vastaan, vaikka hän ei itse kuulu kyseistä syrjintää kohtaavaan ryhmään. (Ks. THL 2023.) Alice Jäskén (2022, 306) mukaan liittolaisuuden onnistuminen edellyttää ymmärrystä siitä, että yhteiskunnallisten rakenteiden takia kaikilla ei ole samoja lähtökohtia ja että liittolainen kohtelee vähemmistöryhmään kuuluvia ihmisiä vertaisinaan. Hyvän liittolaisen on myös osattava kuunnella syrjintää kokenutta (emt. 305–306). Tähän Ahmedin paljon tunteita herättämä puheenvuoro antaa erinomaisen tilaisuuden.

FT Kaiju Harinen työskentelee post doc -tutkijana Koneen Säätiön rahoittamassa INTERACT-hankkeessa (Intersectional Reading, Social Justice, and Literary Activism) Turun yliopiston yleisen kirjallisuustieteen ja ranskan oppiaineissa. Hänen tutkimuksensa keskittyy feministisen vähemmistökirjallisuuden, intersektionaalisen tutkimuksen ja rasisminvastaisen aktivismin yhdistämiseen.

KIRJALLISUUS

- Collins, Patricia Hill & Bilge, Silma (2020) [2016] *Intersectionality*, 2nd Edition. Cambridge: Polity Press.
- Crenshaw, Kimberlé Williams (1991) Mapping the Margins. Intersectionality, Identity Politics and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review* 43:6, 1241–1299.
- Freire, Paulo (2005) [1972] *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Joel Kuorti.
- Hiidenmaa, Pirjo (2020) Trendinä tarinallinen tietokirja. Teoksessa Virtanen, Mikko, Hiidenmaa, Pirjo & Nummi, Jyrki (toim.) *Kertomuksen keinoin: Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*. Helsinki: Gaudeamus, 23–50.
- Jäske, Alice, Niemi-Sampan, Priska & Waenthongkham, Janina (toim.) (2022) *Mixed. Suomalaista elämää kulttuurien risteymässä*. Helsinki: Kosmos.
- Phipps, Alison (2022) *Minä, et sinä. Me too ja valtafeminismin ongelmat*. Tampere: niin & näin. Suomentanut Elina Halttunen-Riikonen.
- THL (2023) *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus*. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet> (haettu 30.3.2023).